

Woordenschat binnen het taalverbeteringsprogramma Succes for All

In hoeverre voldoet het woordenschataanbod voor groep 4 tot en met 8 binnen het Success for All programma aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs en hoe denken leerkrachten hierover?

R. H. Drees

Begeleider: M. Mullender-Wijnsma

2° beoordelaar: A. G. van Assen

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk AOLB

Juni 2022

Inhoudsopgave

Abstract / Samenvatting	2
Inleiding	3
Theoretisch kader	6
Methode.....	11
Meetinstrument	11
Deelvraag 1	11
Deelvraag 2	12
Participanten	13
Analyse	15
Interventie.....	17
Resultaten	19
Conclusie & Discussie	25
Literatuurlijst.....	30
Bijlagen	32
Bijlage 1 Vragenlijst	32
Bijlage 2 Weekoverzicht Reading Wings	34
Bijlage 3 Voorbeeld woordlijst.....	35
Bijlage 4 Tabel 5.....	36

Abstract / Samenvatting

Research in America has shown the Success for All program to be effective. The program has been converted to a Dutch program in which 7 of the original 11 components are central. One of those components contains the vocabulary, a component that has not yet been researched much in America and not at all in the Netherlands. The results of this study show that the vocabulary offered within the Dutch version of the SfA-program is of a sufficient level and meets 73% of the conditions for effective vocabulary education found in literature. The results also show that opinions about the vocabulary that is offered within the SfA-program are very different from each other, as well as the implementation of the vocabulary. This was found by sending a questionnaire to teachers who work with the SfA-program, of which 18 respondents were included in this study.

Word count: 8078

Inleiding

Het kunnen lezen is een van de belangrijkste vaardigheden die we ons hele leven nodig hebben (van den Hurk, 2017). Wanneer het kunnen lezen niet in orde is, zal dit later in het onderwijs maar ook in het dagelijkse leven voor problemen en ongemakken zorgen. Op de middelbare school kunnen leerlingen hun schoolboeken niet goed lezen en hierdoor niet optimaal kennis opdoen. Thuis hebben deze leerlingen bijvoorbeeld moeite met het lezen van de ondertiteling van een film. Goorhuis en Schaerlaekens (1994) noemen in hun onderzoek dat cognitieve problemen vaak het gevolg zijn van taalontwikkelingsstoornissen. Onderzoek van Houtveen en Van der Velde (2010) toont aan dat ongeveer 15% van de Nederlandse leerlingen de basisschool verlaat met een taalachterstand. Uit een later onderzoek van Kordes, Bolsinova, Limpens en Stolwijk (2013) blijkt dat ongeveer 14% van alle Nederlandse leerlingen laaggeletterd is. Deze leerlingen konden simpele zinnen lezen en schrijven, maar gebruikten hierbij maar een beperkte woordenschat. Woordenschat wordt geassocieerd met de ontwikkeling van het begrijpend lezen en is daarom een erg belangrijk onderdeel binnen het taalonderwijs (Wilcox, Gray & Reiser, 2019). Het is van belang dat leerkrachten op de basisschool zich hiervan bewust zijn en het is hun taak om leerlingen te helpen bij het vloeiend leren lezen en het optimaal ontwikkelen van de taalvaardigheid (van den Hurk, 2017).

Een programma dat zich richt op het verbeteren van de taalvaardigheid van leerlingen op de basisschool is Success for All (SfA). SfA is een evidence-based taalverbeteringsprogramma voor de gehele school ontwikkeld door Robert Slavin en Nancy Madden (Slavin & Madden, 2012). Het SfA-programma is ontstaan in de Verenigde Staten vanwege het dringende probleem van lage leesvaardigheid (Quint et al., 2015). Het programma heeft consistent hoge leesprestaties aangetoond op scholen waar grote aantallen kansarme leerlingen of leerlingen uit achterstandswijken zitten (Borman et al., 2007; Quint et al., 2015; Slavin & Madden, 2012). De Success for All Foundation (SFAF) is al zo'n drie decennia actief op het gebied van leesinstructie. Er wordt onderzoek gedaan naar de effectiviteit van hun aanpak om de leesvaardigheid van kinderen te verbeteren en een complete aanpak van leesinstructie te vormen. Het Success for All programma is in de loop der tijd uitgebreid van een taal- en leesprogramma naar een schoolbrede aanpak met 11 componenten. Deze componenten bieden *“instructie, met name bij het lezen, en pakken ook schoolbrede kwesties aan met betrekking op leiderschap, aanwezigheid, schoolklimaat, gedragsbeheer, ouderbetrokkenheid en gezondheid, wat de prestaties van leerlingen ondersteunt”* (Slavin & Madden, 2012, P.13). Zoals beschreven in Cooper et al. (1998), is het door de combinatie van deze componenten dat de kansen voor leerlingen, vooral degenen die risico lopen, bewezen

effectief kunnen worden verbeterd. Vanuit het Amerikaanse SfA-programma zijn 7 van de 11 componenten in het Nederlandse programma terug te zien, namelijk taal- en leesprogramma, samenwerkend leren, tutoring, driemaandelijke toetsing, ouderbetrokkenheid, Success for All coördinator en training en coaching (Mullender-Wijnsma et al., 2020).

In iedere Nederlandse klas waarin wordt gewerkt met het SfA-programma staan de vijf belangrijkste elementen van taal- en leesonderwijs centraal. Dit zijn (1) het fonologisch bewustzijn (weten welke geluidsklanken horen bij letters), (2) het fonemisch bewustzijn of het alfabetische principe (weten wat klanken en combinaties hiervan betekenen), (3) vloeiendheid (het snel en correct kunnen lezen), (4) woordenschat (de vaardigheid om woorden te begrijpen en gebruiken) en (5) begrip (begrijpen wat er gelezen is) (van den Hurk, 2017). Binnen het SfA-programma in Amerika beginnen leerkrachten in de lage groepen met het voorlezen van verhalen en hierna discussiëren over het verhaal om de luister- en spreekwoordenschat te verbeteren. (Slavin & Madden, 2012). Leerlingen werken in groepjes aan beheersing van passieve en actieve woordenschat en verhaalinhoud. Bij de kleuters wordt gewerkt met KinderCorner. Na de KinderCorner komt Reading Roots aan bod voor de leerlingen uit groep 3. Binnen dit jaar wordt er weinig nadruk gelegd op het uitbreiden van de woordenschat van kinderen. Na Reading Roots volgt Reading Wings voor de leerlingen van groep 4 tot en met 8. Binnen Reading Wings wordt gebruik gemaakt van coöperatieve leeractiviteiten die zijn opgebouwd rond verhaalstructuur, voorspelling, samenvatting, woordenschatopbouw, decoderings-oefeningen en verhaal gerelateerd schrijven. In het Nederlandse SfA-programma wordt tot nu toe alleen gewerkt met Reading Roots en Reading Wings.

Naar aanleiding van het succes van het programma in Amerika zijn onderzoekers van SfA Nederland in 2015 gestart met het ontwikkelen van een Nederlandse versie van het Success for All programma (Mullender-Wijnsma et al., 2020). Het omzetten van een Amerikaans programma naar een Nederlands programma is echter ingewikkeld. Het Amerikaanse onderwijssysteem is anders dan het Nederlandse onderwijssysteem. Het programma is, zoals genoemd, evidence-based en effectief gebleken uit onderzoek van Quint et al. (2015) en Borman, Slavin, Cheung, Champerlain, Madden en Chambers (2007). Door het grote verschil in onderwijssystemen en de tijd die zit in het invoeren van een nieuw taalprogramma (Mullender-Wijnsma et al. 2020), zijn nog een aantal onderwerpen van het SfA-programma weinig of niet onderzocht in Nederland. Specifieke onderzoeken naar onder andere het woordenschataanbod binnen het Nederlandse programma zijn nog niet uitgevoerd, terwijl dit een belangrijk onderdeel wordt geacht. Het is nog de vraag of het woordenschataanbod vanuit het Amerikaanse programma in te zetten is in de Nederlandse context. Deze vraag komt vanuit

de onderzoekers van SfA Nederland en vanuit de SfA scholen in Nederland. Ook is het nog niet duidelijk of het woordenschataanbod dat er nu tijdens de SfA-lessen in wordt gezet, van voldoende niveau is wanneer dit wordt vergeleken met de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs.

Vanwege de weinige kennis die er is over het woordenschataanbod binnen het Nederlandse Success for All programma en de belangrijke rol die woordenschat speelt in de taalvaardigheid van leerlingen gaat dit onderzoek in op het woordenschataanbod binnen SfA. Er gaat worden onderzocht of het woordenschataanbod binnen het programma Reading Wings voor groep 4 tot en met 8 van voldoende niveau is aan de hand van de volgende onderzoeksvraag: *“In hoeverre voldoet het woordenschataanbod voor groep 4 tot en met groep 8 binnen het Success for All programma aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs en hoe denken leerkrachten hierover?”*

Om antwoord te kunnen geven op de deze onderzoeksvraag, zijn de volgende deelvragen opgesteld:

Deelvraag 1. *“In hoeverre wordt er binnen het Success for All programma voldaan aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs?”*

Deelvraag 2. *“Wat is de mening van leerkrachten over het woordenschataanbod binnen Success for All en de implementatie hiervan?”*

De uitkomsten van het onderzoek kunnen helpen het woordenschataanbod binnen Success for All te verbeteren.

Theoretisch kader

Er zijn een aantal interne factoren die de taalontwikkeling positief of negatief kunnen beïnvloeden (Langner, Mollink, Peeneman-van werven & Reppien, 2002), denk aan het leervermogen, de intelligentie of het vermogen tot luisteren. Er zijn ook een aantal externe factoren die deze ontwikkeling al dan niet stimuleren. Dit zijn onder andere de stimulatie en het taalaanbod vanuit de omgeving, de huis- en schooltaal of de ouder-kindrelatie. Wanneer de taalontwikkeling niet goed verloopt kan dit een taalontwikkelingsstoornis tot gevolg hebben (Langner, Mollink, Peeneman-van werven & Reppien, 2002). Het hebben van een (te) kleine woordenschat en het onvoldoende vaardig zijn in het gebruik hiervan is een probleem wat dan tot uiting kan komen "*Woordkennis is als het ware de kern van het taalbegrip*" (Langner, Mollink, Peeneman-van werven & Reppien, 2002). Het is van belang een woord te begrijpen wanneer het door een ander wordt gebruikt (receptieve woordenschat) en het zelf te kunnen gebruiken (productieve woordenschat) (Standal & Schaefer, 1978). Het is de taak van leerkrachten om de woordenschatontwikkeling optimaal te laten verlopen (van den Hurk, 2017).

Volgens Standal en Schaefer (1978) zijn er een aantal principes die van belang zijn bij een goed woordenschatprogramma. Allereerst werkt volgens hen het verbeteren van woordenschat het best wanneer het direct aangeboden wordt, in plaats van spontaan. Dit wordt echter niet ondersteund door ander onderzoek. Woordenschatonderwijs zou binnen ontwikkelingsgericht onderwijs geen los onderdeel moeten zijn (Helms-Lorenz & de Jong-Heeringa, 2006). De ontwikkeling van woordenschat zou moeten zijn geïntegreerd in het brede onderwijsaanbod, evenals de totale taalontwikkeling. Als tweede principe wordt genoemd dat woordenschatonderwijs inzet over de lange termijn vergt. Als derde principe wordt genoemd dat alle leerkrachten betrokken moeten zijn bij het uitbreiden van de woordenschat van hun leerlingen. Ten vierde wordt gesteld dat uitbreiden van de woordenschat het best werkt wanneer de woorden worden aangeboden binnen een betekenisvolle context. Als laatste punt wordt genoemd dat binnen woordenschatonderwijs aandacht moet zijn voor vaktaal en meer algemene woorden die worden gebruikt in het dagelijks leven.

Vanuit de jaren negentig zijn er twee visies op taalonderwijs blijven hangen (Langner, Mollink, Peeneman-van werven & Reppien, 2002). Dit zijn taakgericht taalonderwijs, waarbij leerlingen door het uitvoeren van taken taal verwerven, en interactief taalonderwijs, waarbij taalonderwijs op een adaptieve manier aan bod moet komen om zo in te spelen op de individuele leerbehoeften van leerlingen. Bij interactief taalonderwijs worden de leerprocessen steeds gecontroleerd om zo effectief onderwijs te kunnen blijven bieden. Interactief taalonderwijs kent

drie belangrijke uitgangspunten (Langner et al., 2002). Betekenisvol leren is het eerste punt; leertaken aanbieden die betekenis voor leerlingen hebben om zo de intrinsieke motivatie te vergroten. Sociaal leren is het tweede uitgangspunt; kinderen moeten samenwerken aan leertaken om zo hun leerstrategieën te versterken. Het laatste uitgangspunt is strategisch leren; de instructie van de leerkracht moet zich onder andere richten op het leerproces. Kinderen leren wat hun kennis en vaardigheden zijn en hoe zij deze kunnen inzetten om een taak uit te voeren.

Uit het onderzoek van Langner et al. (2002) zijn een aantal belangrijke voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs gevonden. Deze zijn georganiseerd in drie onderdelen: de organisatie, de inhoud en de didactiek. Allereerst de **organisatie**. *“Woordenschatonderwijs moet én geïsoleerd én geïntegreerd aangeboden worden”* (Langner et al., 2002). Woordenschat moet in alle schoolvakken aan bod komen (Verhallen & Verhallen, 1994). Woorden die in de woordenschatlessen aan bod komen kunnen in andere taallessen gebruikt worden om zo de betekenis beter te onthouden. Ook aan schooltaalwoorden moet aandacht worden besteed, zodat tijdens zaakvakken aandacht is voor de inhoud van de les. Volgens Jacobs en Slot (2000) moet er in de onderbouw minimaal 1,5 uur per week aan luisteren en woordenschatonderwijs besteed worden. In de bovenbouw is dit minimaal 1,25 uur per week.

Als tweede onderdeel is de **inhoud** van woordenschatonderwijs belangrijk (Langner et al., 2002). Er staat een drietal doelstellingen centraal binnen woordenschatonderwijs, namelijk (1) leerlingen hebben een positieve woordleerattitude. Ze moeten gemotiveerd zijn om woorden te leren en ervaren dat ze met nieuwe woorden nieuwe dingen kunnen begrijpen. Leerlingen moeten inzien dat het belangrijk is om hun woordenschat te vergroten om met elkaar en anderen te kunnen communiceren (Standal & Schaefer, 1978). Het is de taak van de leerkracht om deze motivatie te vergroten en aan te laten sluiten bij de belevingswereld van kinderen. Activiteiten die leerlingen ertoe aanzetten om de nieuwe geleerde woorden te gebruiken of die ervoor zorgen dat leerlingen woorden buiten de klas tegen komen, hebben effect op de woordenschatontwikkeling (Langner et al., 2002). Vervolgens is (2) de uitbreiding van de woordenschat een doelstelling. Er moet vast gesteld zijn welke woorden leerlingen aangeboden moeten krijgen. Deze woordselectie moet systematisch bijgehouden worden om te weten wat al is aangeboden en wanneer, dit zou kunnen door middel van woordlijsten. Er moet eveneens een leerdoel zijn dat aansluit bij het leren van nieuwe woorden. Als laatste doelstelling wordt (3) leerstrategieën genoemd. Deze leerstrategieën moeten worden aangeboden zodat leerlingen zelf achter de betekenis van nieuwe woorden kunnen komen. Er zijn kijk- en luisterstrategieën waarbij leerlingen kijken naar plaatjes of goed luisteren naar een verhaal om de betekenis te achterhalen. Ook kunnen leerlingen zelf op zoek gaan naar de betekenis door bijvoorbeeld een

woordenboek te kunnen raadplegen. Als laatst is het van belang dat leerlingen leren hoe ze de betekenis van een woord kunnen afleiden door middel van de context of de opbouw of vorm van een woord. Het analyseren van de context helpt om nieuwe woorden te leren begrijpen (Lee, 1978). Volgens Warner (1972) denken leerlingen, na het leren van een nieuw woord, aan zoveel mogelijk woorden die hetzelfde structurele element hebben. Ook proberen leerlingen dan de context van deze woorden te vergelijken. Het gebruik maken van structurele overzichten helpt leerlingen de relatie tussen woorden en contexten te begrijpen (Pachtman & Riley, 1978). Het is belangrijk dat dit door leerkrachten gedaan wordt en dat leerlingen dit ook zelf leren doen. Leerlingen moeten woorden op verschillende plekken tegenkomen om het nut van het leren van deze woorden in te zien (Standal & Schaefer, 1978). Hierbij kunnen leerlingen en leerkrachten zoeken naar woorden in kranten, tijdschriften, boeken, etc. Dit versterkt het leren van nieuwe woorden en deze worden sneller toegevoegd aan de woordenschatkennis van een persoon.

Als derde onderdeel is de **didactiek** belangrijk bij het aanbieden van woordenschatonderwijs. Er moet aandacht worden besteed aan woordleersituaties. Dit zijn incidenteel-indirecte situaties (toevallig nieuwe woorden tegenkomen), incidenteel-directe situaties (tijdens een les duikt een onbekend woord op), intentioneel-indirecte situaties (over het taalaanbod is van tevoren nagedacht) en (intentioneel-directe situaties (woordenschattoefeningen met als doel het leren van nieuwe woorden) (Langner et al., 2002).

Ook moet er een stappenplan zijn voor het aanleren van woorden. Hierbij sluit het Viertakt model van Verhallen (Verhallen & Verhallen, 1994) aan. Het model bestaat uit vier fasen. Fase 1 is het voorbereiden, er moet een gunstige beginsituatie zijn waarbij aandacht is voor de betrokkenheid van leerlingen, het activeren van de voorkennis en het activeren van de juiste plek in het mentale lexicon. Leerlingen moeten een relatie kunnen leggen tussen nieuwe woorden en woorden die voor hen al betekenis hebben. Fase 2 is het semantiseren, woorden moeten in een betekenisvolle en interactieve situatie geleerd worden. Fase 3 is het consolideren, het nieuwe woord moet in het geheugen geprent worden, bijvoorbeeld door herhaling (Verhallen & Verhallen, 1994). Om dit te doen kan het woord bijvoorbeeld gebruikt worden in zinsverband, er kunnen synoniemen (woorden met ongeveer dezelfde betekenis) of antoniemen (woorden met een tegengestelde betekenis) bij worden gezocht of het woord kan gecategoriseerd worden. Leerkrachten kunnen de leerlingen van synoniemen en antoniemen in clusters aanbieden om zo de receptieve en productieve woordenschat te vergroten (Standal & Schaefer, 1978). Op deze manier herkennen leerlingen de gelijkenissen in betekenis bij synoniemen. Bij het leren van nieuwe antoniemen zouden leerkrachten moeten beginnen met

woorden die leerlingen al kennen en vanuit daar nieuwe woorden aanbieden. Om de synoniemen en antoniemen echt goed aan te leren kan een opdracht als het schrijven van een kort opstel helpen voor zowel de ontwikkeling van het schrijven als de ontwikkeling van de woordenschat van leerlingen. Op die manier realiseren leerlingen dat hoewel er verschillende woorden zijn met ongeveer dezelfde betekenis, er één is die in iedere context het beste past. Er zijn ook woorden die meer dan één betekenis hebben, dit zijn homoniemen. Wanneer leerlingen dit inzien hebben ze een breder begrip van deze woorden en vergroot dit hun receptieve en productieve woordenschat (Standal & Schaefer, 1978).

De laatste fase van het Viertakt model van Verhallen, Fase 4, is het controleren. Op de korte en op de lange termijn moet gecontroleerd worden of het nieuw woord in het lexicon van een kind is opgenomen (Verhallen & Verhallen, 1994).

Waar eveneens aandacht aan besteed moet worden bij de didactiek is differentiatie (Langner et al., 2002). Er is differentiatie mogelijk binnen de leerkrachtvaardigheden, waarbij leerkrachten leerlingen kunnen helpen door langzamer te spreken, belangrijke woorden benadrukken of vaker woorden te herhalen. Ook kan er gedifferentieerd worden door verschillende werkvormen in te zetten, bijvoorbeeld klassikaal, in kleine groepjes of individueel werken.

Als laatste moet er binnen de didactiek aandacht besteed worden aan hulpmiddelen. Hierbij kunnen niet-verbale middelen zoals foto's, tekeningen of gebaren of verbale middelen zoals voorbeelden, contexten en synonieme/antoniemen worden ingezet. Leerkrachten moeten gebruik maken van materiaal op het instructieniveau van leerlingen om zo de ontwikkeling van woordenschat te stimuleren (Culyer, 1978). Materiaal wat boven het niveau van de leerlingen ligt zal het begrip alleen maar belemmeren. Echter heeft onderzoek laten zien dat kinderen het meest leren wanneer zij worden uitgedaagd en samen werken met iemand die net iets meer kan dan zij zelf (Orobio de Castro & Schrooten, 2012). Hierbij werken leerlingen in de zone van naaste ontwikkeling aan academische vaardigheden en aan hun sociale en emotionele ontwikkeling.

Kijkend naar het onderzoek van Standal en Schaefer (1978) missen er binnen het onderzoek van Langner et al. (2002) nog een aantal belangrijke strategieën die van belang zijn bij het goed en compleet aanbieden van woordenschat. Leerkrachten zouden de oorsprong van de betekenis van woorden en de verandering hiervan met leerlingen moeten bespreken om de ontwikkeling van woordenschat te ondersteunen en de concepten beter te begrijpen (Standal & Schaefer, 1978). Volgens Warner (1972) zorgen dergelijke verhalen voor motivatie en interesse in taal en woordenschat. Ook moet het bewust worden van de betekenis van symbolen,

afkortingen en acroniemen een onderdeel zijn binnen woordenschatonderwijs. Leerkrachten moeten ervoor zorgen dat leerlingen deze begrijpen vanwege het vele gebruik van deze taalonderdelen. Als laatste moeten leerkrachten ervoor zorgen dat leerlingen op een jonge leeftijd het gebruik van figuurlijk spreken begrijpen. Dit omdat bijvoorbeeld metaforen cruciaal zijn om teksten te begrijpen. Om figuurlijk taalgebruik echt goed te begrijpen, zouden leerlingen moeten oefenen met het gebruiken hiervan in hun eigen spreken en schrijven.

Methode

Meetinstrument

Deelvraag 1

Om de eerste deelvraag te beantwoorden is een literatuurstudie gedaan. Uit het theoretisch kader komt naar voren dat er een aantal belangrijke voorwaarden zitten aan het geven van effectief woordenschatonderwijs. Deze voorwaarden zijn op te splitsen in verschillende onderdelen. In de resultatensectie wordt het programma Reading Wings binnen Success for All vergeleken met de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs.

De belangrijkste voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs zijn georganiseerd in drie onderdelen: organisatie, inhoud en didactiek.

Organisatie

- Woordenschat komt binnen alle schoolvakken aan bod (geïntegreerd).
- Woordenschat komt als apart onderdeel aan bod binnen woordenschatlessen (geïsoleerd).
- Woordenschat komt bij de bovenbouw iedere week minimaal 1,25 uur aan bod.

Inhoud: Voor de inhoud staan drie doelstellingen centraal.

1. Leerlingen hebben een positieve woordleerattitude

- Motivatie wordt vergroot door lessen die aansluiten bij de belevingswereld (de lessen zijn betekenisvol).
- Er worden activiteiten ingezet die leerlingen dwingen de nieuwe geleerde woorden te gebruiken.
- Leerlingen leren over de oorsprong en verandering van woorden.

2. De uitbreiding van de woordenschat

- Er is vastgesteld welke woorden aangeboden moeten worden (woordselectie).

Deze woordselectie moet bestaan uit:

- Vaktaal
- Schooltaal
- Symbolen, afkortingen en acroniemen
- Synoniemen, anoniemen en homoniemen
- Figuurlijk spreken

- De woordselectie wordt bijgehouden (duidelijk wat wanneer is/wordt aangeboden).
- Er zijn leerdoelen die aansluiten bij het leren van nieuwe woorden.

3. Het aanbieden van leerstrategieën

- Er wordt gewerkt aan kijk- en luisterstrategieën door het inzetten van plaatjes/filmpjes/luisteropdrachten/etc.
- Leerlingen leren een woordenboek raadplegen.
- Leerlingen leren de betekenis van een woord af te leiden door middel van context.
- Leerlingen leren de betekenis van een woord af te leiden door middel van woordanalyse.
- Nieuwe woorden worden op verschillende plekken aangeboden (in de krant, tijdens een film, in een boek, etc.).

Didactiek

- Er is wisseling tussen woordleersituaties (incidenteel-indirecte situaties, incidenteel-directe situaties, intentioneel-indirecte situaties en intentioneel-directe situaties).
- Het Viertakt model van Verhallen wordt ingezet bij het aanleren van nieuwe woorden.
- De leerkracht differentieert bij het aanbieden van nieuwe woorden.
- De leerkracht differentieert door middel van verschillende werkvormen.
- Leerlingen werken samen (sociaal).
- De leerkracht biedt verbaal materiaal aan in de klas.
- De leerkracht biedt niet-verbaal materiaal aan in de klas.
- Leerstof wordt aangeboden binnen de zone van naaste ontwikkeling.

Deelvraag 2

Voor het beantwoorden van de tweede deelvraag is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een vragenlijst die bestond uit een aantal verschillende categorieën. De vragenlijst is ontworpen door de SfA-ontwikkelaars, vierdejaars Bachelorstudenten, de projectleider van SfA en andere onderzoekers. Later is deze vragenlijst getest en goedgekeurd door ontwikkelaars van SfA Nederland.

De vragenlijst is opgesteld aan de hand van de verschillende onderdelen binnen het Success for All programma. Allereerst werden er een aantal algemene vragen over de achtergrond van de participant gesteld, bijvoorbeeld in welke groep de leerkracht werkzaam was en op welke lesdagen hij/zij voor de groep stond. Deze zijn terug te vinden in bijlage 1.

Vervolgens koos de respondent om verder te gaan met vragen over de groep waarin hij/zij werkzaam was. De vragen gingen dan specifiek over Success for All en alle subcategorieën, te weten samenwerkend leren, taal-leesprogramma, SFA-coördinator, tutoring, samenwerking met ouders, training en coaching. De vragen over woordenschat, waar onderzoek naar is gedaan, vielen onder de categorie taal-leesprogramma. Deze vragen zijn eveneens terug te vinden in bijlage 1.

De betrouwbaarheid van de gehele vragenlijst kon niet worden bepaald. Dit door het verschil in antwoordschalen van de vragen. Wel kon de interne consistentie bepaald worden van één vraag. Bij vraag Q239 was dit een Cronbach's Alpha van 0,144. Een Cronbach's Alpha van 0,70 of hoger is acceptabel. Dat is bij deze vraag dus niet het geval.

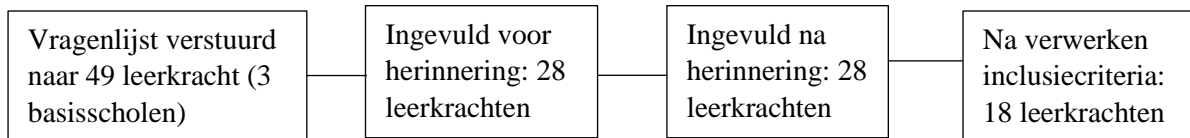
Participanten

Er is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd om antwoord te kunnen geven op de deelvraag *“Wat is de mening van leerkrachten over het woordenschataanbod binnen Success for All en de implementatie hiervan?”* Er is via e-mail een vragenlijst verstuurd naar 49 leerkrachten van 3 basisscholen in Groningen die werken met het Success for All programma. Deze scholen kampen met achterstanden en zijn al een aantal jaar werkzaam zijn met het SFA-programma. Na selectie op basis van de inclusiecriteria bevatte de uiteindelijke steekproef 18 participanten. Deze inclusiecriteria hielden in dat participanten de vragenlijst in zijn geheel hadden ingevuld, werken met het Success for All programma en les gaven aan ten minste één groep van groep 4 tot en met 8.

Leerkrachten werden via e-mail geïnformeerd over het onderzoek en over hoe hun privacy gewaarborgd werd. Dit werd duidelijk gemaakt door de introductietekst van het onderzoek. Hierin werd beschreven dat de data vertrouwelijk en anoniem verwerkt zou worden en niet herleidbaar zou zijn naar de persoon die de vragenlijst heeft ingevuld. Ook werd er genoemd dat de deelnemer op ieder moment af kan zien van deelname aan het onderzoek. Door te starten met de vragen gaven de respondenten passieve toestemming om hun gegevens te laten gebruiken door de onderzoekers. Alle informatie die via de respondenten geworven is, is anoniem verwerkt. De onderzoekers hebben een contract getekend waardoor de geheimhouding van de data is gewaarborgd.

De vragenlijst is op 29 maart 2022 verstuurd naar 49 leerkrachten van de 3 basisscholen. De leerkrachten kregen de vraag om de vragenlijst eerlijk en met aandacht in te vullen. Naar de Success for All coördinatoren is een e-mail gestuurd met de vraag om leerkrachten te motiveren om bij te dragen aan het onderzoek door de vragenlijst in te vullen. 28 leerkrachten hebben na

de eerste e-mail de vragenlijst ingevuld. Op 11 april 2022 is een herinnering gestuurd naar de leerkrachten en naar de SfA-coördinatoren van alle 3 de scholen. Hierna is de vragenlijst door niemand meer ingevuld. De dataverzameling heeft dus plaats gevonden tussen 29 maart 2022 en 11 april 2022. Hoe de uiteindelijke steekproef tot stand is gekomen is te zien in figuur 1.

Figuur 1. Stroomschema steekproeftrekking

In tabel 1 zijn de achtergrondkenmerken van de participanten verwerkt. Hierin is te zien in welke groep(en) de participanten werkzaam zijn en hoeveel dagen zij per week werken. Bij ‘groep’ is het totaal N = 19. Dit omdat één leerkracht les geeft aan zowel groep 7 en 8.

Tabel 1

Achtergrondkenmerken participanten in frequenties en percentages

N = 18	
Groep	
- Groep 4	4 (21,1%)
- Groep 5	4 (21,1%)
- Groep 6	4 (21,1%)
- Groep 7	4 (21,1%)
- Groep 8	3 (15,8%)
Aantal werkdagen	
- 1	1 (5,6%)
- 2	1 (5,6%)
- 3	2(11,1%)
- 4	8 (44,4%)
- 5	6 (33,3%)

Analyse

Onderstaand wordt besproken hoe de analyse van de data is gedaan per deelvraag. Hierbij wordt voor alle deelvragen aangegeven op welke manier er een antwoord tot stand is gekomen.

Deelvraag 1. De eerste deelvraag “*In hoeverre wordt er binnen het Success for All programma voldaan aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs?*” is beantwoord door middel van een literatuurstudie. De voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs zijn vergeleken met het aanbod binnen het programma Reading Wings voor groep 4 tot en met 8 binnen SfA. De voorwaarden zijn na een literatuurstudie systematisch weergegeven in een lijst. Van deze lijst is vervolgens een tabel gemaakt waarin afgevinkt is welke voorwaarden van effectief onderwijs terug te zien zijn in het woordenschataanbod binnen het programma Reading Wings van SfA.

Deelvraag 2. De tweede deelvraag “*Wat is de mening van leerkrachten over het woordenschataanbod binnen Success for All en de implementatie hiervan?*” is beantwoord door middel van de vragenlijst. Om de tweede vraag te kunnen beantwoorden is de data van alle 18 respondenten, de leerkrachten van groep 4 tot en met 8 die de vragenlijst in zijn geheel hadden ingevuld, gebruikt. De vragen uit de vragenlijst die zijn gebruikt voor het beantwoorden van deze deelvraag staan weergegeven in tabel 2. De tabel geeft een overzicht van de verschillende vragen en de antwoordmogelijkheden van deze vragen.

Tabel 2

Vragen en bijbehorende antwoordschalen vanuit de vragenlijst

Vragen	Antwoorden
Q239	5-punts likertschaal 13 constructen
Q83	Categorisch + mogelijkheid tot open aanvulling
Q84 + Q85	Categorisch + mogelijkheid tot open aanvulling
Q86 + Q87	Categorisch + mogelijkheid tot open aanvulling

Een van de vragen bestond uit een 5-punts likertschaal, hierbij konden de leerkrachten per onderwerp kiezen voor de antwoordmogelijkheden: nooit overgeslagen, af en toe overgeslagen, meestal overgeslagen, altijd overgeslagen of niet van toepassing. Een voorbeeld hiervan is de volgende vraag:

Q239: ‘Zijn er onderdelen of materialen uit de handleidingen die je hebt overgeslagen? (tabel met aanvink mogelijkheden: nooit overgeslagen - af en toe overgeslagen - meestal overgeslagen - altijd overgeslagen - n.v.t.)’

Woorden van de week

a. Woorden hardop lezen

- Nooit overgeslagen
- Af en toe overgeslagen
- Meestal overgeslagen
- Altijd overgeslagen
- Niet van toepassing.

Een leerkracht kiest voor de antwoordmogelijkheid *niet van toepassing* wanneer het desbetreffende onderdeel niet binnen zijn/haar niveaugroep wordt aangeboden. In de resultatensectie is weergegeven hoeveel respondenten een bepaald onderdeel wel of niet overslaan en hoe regelmatig dit gebeurt.

Wat eveneens aan de respondenten werd gevraagd is hoeveel tijd er aan woordenschat werd besteed tijdens een SfA-les en of leerkrachten iets misten in het aanbod. Bij de laatste vraag hadden respondenten de mogelijkheid tot open aanvulling. Als laatst werd er gevraagd of leerkrachten nog op een andere manier aandacht besteden aan woordenschat en op welke manier dit dan is. Ook bij deze vraag hadden de respondenten de mogelijkheid tot open aanvulling. In de resultaten zijn de antwoorden op de vragen verwerkt in tabellen waarbij in frequenties en percentages is weergegeven hoeveel leerkrachten voor een antwoordoptie hebben gekozen.

Interventie

Zoals genoemd wordt er in het Amerikaanse Success for All programma in de groepen 4 tot en met 8 gewerkt met Reading Wings, dit is eveneens zo in het Nederlandse SfA-programma (Mullender-Wijnsma et al., 2014). Binnen SfA wordt gewerkt met jaargroepsdoorbrekende niveaugroepen (SfA Nederland, 2021). Reading Wings start vanaf niveaugroep B4, voor leerlingen die overgaan naar groep 4 maar het niveau van eind groep 3 nog niet hebben behaald. In welke niveaugroep leerlingen worden geplaatst hangt af van de hoeveelheid leerkrachten/onderwijsassistenten die er zijn om een niveaugroep te bedienen, de scores op de Citotoetsen, Diatoetsen, SfA wekelijkse toetsen en de speciale onderwijsbehoeften van een leerling (SfA Nederland, 2021). Deze indeling wordt na iedere periode bekeken en aan de hand van toetsscores mogelijk aangepast, zodat iedere leerling in de juiste niveaugroep zit.

Ieder niveau heeft een eigen boekaanbod. Hierbij horen één startboek en starthandleiding waarmee gestart wordt in een nieuwe niveaugroep. Hierna kan dit startboek worden aangevuld met boeken naar keuze. De boeken zijn van een iets hoger niveau dan verwacht mag worden van de leerlingen (SfA Nederland, 2021). Door het vele samenwerken kunnen de leerlingen een hoger niveau aan dan alleen.

Binnen Reading Wings wordt wekelijks aandacht besteed aan woordenschat, dit wordt ook wekelijks tijdens de vierde les individueel getoetst door middel van oefentoetsen. Op deze manier kan er aan het eind van een periode gekozen worden voor een herhalings- of verrijkingsaanbod. Wanneer een leerling moeite blijkt te hebben met een lesonderdeel, kan een tutor worden ingezet. Dit is een leerkracht of onderwijsassistent die de leerling helpt met extra oefeningen in het begrijpend lezen vanaf E4 (als het technisch lezen op orde is). Een tutor wordt minimaal 4 keer per week, 20 minuten per keer buiten de leesles om voor een periode van 8-9 weken ingezet. Op het gebied van woordenschat, biedt een tutor hulp bij woordkennis (het spellen van een woord) en woordenschat (het kunnen uitleggen wat een woord betekent). Vanaf niveaugroep E4 kan er voor gekozen worden om de toetsen uitgebreid na te bespreken samen met een tutor. Ook zou preteaching kunnen werken om de woordenschatontwikkeling te verbeteren. Hierbij worden de te lezen bladzijden voorafgaand aan de les alvast met de kinderen besproken. Er is dan veel aandacht voor de woordenschat en de achtergrondkennis. Ook kan er voor worden gekozen om extra leesteksten in te zetten om de woordenschatontwikkeling te stimuleren.

Binnen Reading Wings wordt er iedere dag 60-90 minuten aan een les gewerkt. Hierin is aandacht voor de ontwikkeling van mondelinge taalvaardigheid, woordenschat, technisch lezen, begrijpend lezen en schrijven (Mullender-Wijnsma et al., 2020). Iedere les start met een

overzicht van de samenwerkvaardigheid (vanaf E4 gekozen door de leerkracht), de lesdoelen (gekoppeld aan technisch lezen, woordenschat, begrijpend lezen en schrijven) en de materialen die horen bij de les. De lessen hebben een vaste structuur; een introductie met een terugblik op de vorige les en een vooruitblik op de les. Hierna volgt de leskern met verschillende activiteiten rondom lezen/schrijven waarbij een leerkracht veel bezig is met modelleren. Leerlingen moeten zich dit proces eigen maken, om zo hun eigen denkproces en de ingezette strategieën te kunnen verwoorden (SfA Nederland, 2021). Wanneer 70% van de klas een onderdeel begrijpt, is modelleren niet meer nodig en kan er dieper op de stof in worden gegaan. Als laatste is er de afsluiting van een les waarbij wordt teruggekeken op de opdrachten en het samenwerken, en de vooruitblik op de volgende les wordt besproken.

Binnen Reading Wings zijn er verschillende materialen die gebruikt worden om de woordenschatontwikkeling van leerlingen te stimuleren. Waar vooral veel gebruik van wordt gemaakt tijdens de SfA-les is verhelderen wanneer leerlingen een woord niet begrijpen (SfA Nederland, 2021). Bij verhelderen stoppen de leerlingen met lezen wanneer ze een moeilijk woord tegenkomen. Hier plakken ze vervolgens een memo bij. Vanaf niveaugroep M5 worden de memo's ook ingezet om sleutelwoorden in het boek te vinden tijdens het samenvatten, voorspellen of beantwoorden van teamvragen. Wanneer de memo is opgeplakt kiezen de leerlingen een strategie om achter de betekenis van het woord te komen, deze strategieën zijn: lees nog een keer, lees door, gebruik de context, gebruik wat je al weet en maak een film in je hoofd. Wanneer het niet lukt om achter de betekenis van een woord te komen, mogen de leerlingen aan hun maatje of team vragen wat de betekenis van een woord is.

Tijdens iedere les is 'woordenschat' een lesonderdeel (zie voorbeeld weekoverzicht, bijlage 2). Tijdens de eerste les van de week worden de woorden van de week gelezen en geschreven. De eerste vier woorden worden daarna door iedere leerling op een woordenlijst geschreven. Op de woordmuur in de klas worden de kennis en de associaties bij deze woorden geformuleerd. Tijdens de tweede en derde les van de week worden en steeds vier nieuwe woorden aangeboden die de leerlingen op hun woordlijst en op de woordmuur zetten. Ook worden de woordbonnen ingevuld. Dit zijn bonnen waarop leerlingen een mooie en complete zin schrijven met één van de woorden van de week. Met iedere mooie zin kan een leerling punten voor zijn/haar team verdienen. In iedere handleiding (tot niveau E6) zijn werkbladen te vinden die gebruikt kunnen worden bij de extra woordenschattoefening bij iedere derde les. De toets (over woordenschat) komt aan bod tijdens les vier. Bij les vier en vijf worden de woorden van de week herhaald. Dit is echter facultatief, dus niet alle leerlingen hoeven dit te doen.

Resultaten

Deelvraag 1

Onderstaand worden de resultaten van het onderzoek besproken, beginnend met de eerste deelvraag “*In hoeverre wordt er binnen het Success for All programma voldaan aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs?*”. Aan de hand van het theoretisch kader is een lijst ontstaan waarin de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs per onderdeel uiteen zijn gezet. Deze lijst staat in de methode. Vervolgens is het woordenschataanbod van Reading Wings vergeleken met deze lijst en is er afgevinkt aan welke voorwaarden het Success for All programma voldoet. Dit is te zien in tabel 3.

Tabel 3

Aanwezige voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs

Voorwaarde	A
1. Organisatie	
Woordenschat komt binnen alle schoolvakken aan bod (geïntegreerd).	
Woordenschat komt als apart onderdeel aan bod binnen woordenschatlessen (geïsoleerd).	X
Woordenschat komt bij de bovenbouw iedere week minimaal 1,25 uur aan bod.	X
2. Inhoud	
Leerlingen hebben een positieve woordleerattitude	
Motivatie wordt vergroot door lessen die aansluiten bij de belevingswereld (de lessen zijn betekenisvol)	X
Er worden activiteiten ingezet die leerlingen dwingen de nieuwe geleerde woorden te gebruiken.	X
Leerlingen leren over de oorsprong en verandering van woorden.	
De uitbreiding van de woordenschat	
Er is vastgesteld welke woorden aangeboden moeten worden (woordselectie).	X
Deze woordselectie moet bestaan uit:	
Vaktaal	X
Schooltaal	X

Symbolen, afkortingen en acroniemen	
Synoniemen, anoniemen en homoniemen	
Figuurlijk spreken	X
De woordselectie wordt bijgehouden (duidelijk wat wanneer is/wordt aangeboden).	X
Er zijn leerdoelen die aansluiten bij het leren van nieuwe woorden.	X

Het aanbieden van leerstrategieën

Er wordt gewerkt aan kijk- en luisterstrategieën door het inzetten van plaatjes/filmpjes/luisteropdrachten, etc.

Leerlingen leren een woordenboek raadplegen.	X
Leerlingen leren de betekenis van een woord af te leiden door middel van context.	X
Leerlingen leren de betekenis van een woord af te leiden door middel van woordanalyse.	X
Nieuwe woorden worden op verschillende plekken aangeboden (in de krant, tijdens een film, in een boek, etc.)	

3. Didactiek

Er is wisseling tussen woordleersituaties (incidenteel-indirecte situaties, incidenteel-directe situaties, intentioneel-indirecte situaties en intentioneel-directe situaties).

Het Viertakt model van Verhallen wordt ingezet bij het aanleren van nieuwe woorden.	X
De leerkracht differentieert door middel van verschillende werkvormen.	X
De leerlingen werken samen (sociaal).	X
De leerkracht biedt verbaal materiaal aan in de klas.	X
De leerkracht biedt niet-verbaal materiaal aan in de klas.	X
Leerstof wordt aangeboden binnen de zone van naaste ontwikkeling.	X

In tabel 3 is te zien dat het programma aan twee van de drie punten horende bij de organisatie voldoet. Woordenschat komt als apart onderdeel aan bod binnen de lessen van Reading Wings en ook wordt er minimaal 1,25 uur besteed aan woordenschat per week.

Qua inhoud zijn er twee van de drie voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs met betrekking tot een positieve woordleerattitude waar Reading Wings aan voldoet. De lessen sluiten aan bij de belevingswereld van de kinderen en er worden activiteiten ingezet waarbij de geleerde woorden gebruikt moeten worden. Kijkend naar de voorwaarden van de uitbreiding van de woordenschat is binnen het SfA-programma te zien dat er is vastgesteld welke woorden er in de lessen aan bod gaan komen (zie bijlage 3). Hierbij komen de onderdelen vaktaal,

schooltaal en figuurlijk spreken aan bod. Ook wordt de woordselectie bijgehouden. De verschillende woordcategorieën en woordsoorten die aangeboden worden tijdens de SfA-lessen zijn verwerkt in tabel 4.

Tabel 4

Woordcategorieën en woordsoorten aangeboden per niveaugroep

Niveaugroepen	Woordcategorieën/woordsoorten
E4	Woorden met on-, aan-, of in- gevolgd door -ge- Meerlettergrepige samenstellingen Woorden met -be-, -ge-, -ver- in het midden
E5	Samenstelling met een klinkerreeks ge-woorden gevolgd door een klinker be-woorden gevolgd door een klinker bijvoeglijk naamwoord
E6	Figuurlijk taalgebruik/spreekwoorden
E7	Geen
Plus	Synoniemen Woorden in script

Wat ook terug te zien is in tabel 3 is dat Reading Wings voldoet aan de voorwaarde dat er leerdoelen moeten zijn die aansluiten bij het leren van nieuwe woorden.

Het programma voldoet eveneens aan een aantal voorwaarden passend bij het aanbieden van leerstrategieën. Leerlingen leren namelijk een woordenboek te raadplegen, de betekenis van een woord af te leiden uit de context en naar delen van een woord te kijken die ze al kennen om hier de betekenis uit af te leiden (woordanalyse).

Als laatste onderdeel in tabel 3 zijn de voorwaarden voor de didactiek weergegeven. Er wordt binnen dit onderdeel voldaan aan de voorwaarde dat woorden aangeboden moeten worden door middel van het Viertakt model van Verhallen. Ook wordt er gedifferentieerd door te werken met verschillende werkvormen, komt samenwerkend leren veel aan bod en werken

kinderen in de zone van naaste ontwikkeling. Er is eveneens te zien dat er gebruik gemaakt wordt van verbaal materiaal en van niet-verbaal materiaal.

Deelvraag 2

De tweede deelvraag “*Wat is de mening van leerkrachten over het woordenschataanbod binnen Success for All en de implementatie hiervan?*” zal worden beantwoord aan de hand van de data vanuit de vragenlijst.

Tabel 5 in de bijlage (bijlage 4) geeft de resultaten weer van de manier waarop er binnen Success for All aandacht wordt besteed aan woordenschatonderwijs. In de tabel is te zien dat 100% van de respondenten bij de onderdelen *Woorden hardop lezen* en *Gebruik Woordmuur* aangeeft deze nooit over te slaan. Wat nog meer te zien is dat het *invullen van de woordenlijst* door 1 respondent altijd wordt overgeslagen, de rest van de respondenten geeft aan dit nooit over te slaan. Ook het *invullen van de woordlijst met betekenisvolle zinnen*, het onderdeel *Woorden opzoeken in woordenboek*, het *Aanvullen teamwoordenboek* en het *Uitleggen aan de groep bij afronding* wordt door 1 respondent altijd overgeslagen. Hierbij gaat het veelal om dezelfde respondent. Bij *Gebruik studiewijzers* is een grotere verdeling te zien dan bij de bovenstaande categorieën in tabel 5. 16,7% geeft aan dit nooit over te slaan, 16,7% geeft aan dit af en toe over te slaan, 11% slaat dit meestal over, 5,6% slaat dit altijd over. Het onderdeel *Woordenbonnen/teambonnen* wordt door 27,8% meestal overgeslagen en door 38,8% altijd overgeslagen.

Bij de vraag *Hoeveel tijd werd er besteed aan woordenschat tijdens een Sfa-les?* is in tabel 5 te zien dat 5,6% van de respondenten maximaal 9 minuten besteedden aan woordenschat tijdens de Sfa-les. 33,3% besteedde hier maximaal 14 minuten aan, 16,7% besteedde hier maximaal 19 minuten aan, 27,8% besteedde hier maximaal 24 minuten aan, 11,1% besteedde hier maximaal 29 minuten aan en 5,6% koos voor *anders, namelijk...* Hier werd door een van de respondenten als opmerking bij gezet: “*In principe ben je de hele les bezig met woordenschat. Alleen met de woordmuur in het begin 10 minuten ongeveer*”.

Bij de vragen *Miste je iets in het woordenschataanbod binnen Sfa?* en *Werd er naast het woordenschataanbod binnen Sfa nog op een andere manier aandacht besteed aan woordenschat?* hadden respondenten de mogelijkheid om hun antwoord toe te lichten. De antwoorden daarop zijn verwerkt in tabel 6.

Tabel 6

Overzicht resultaten van aanvullingen op antwoorden

Vragen	Aanvullingen
Miste je iets in het woordenschat aanbod binnen SfA? Zo ja, wat mis je?	<p>De afstemming op het niveau. Nu werden woorden gekozen die (toevallig) in het leesboek voorkwamen, in plaats van dat er goed gekeken werd of de woorden goed aansluiten bij de leerlijnen.</p> <p>Meer woorden.</p> <p>Een woordmuur met plaatjes.</p> <p>Het maken van connecties en grotere woordwebben.</p> <p>Woordenschattoetsen na een periode.</p>
Werd er naast het woordenschataanbod binnen SfA nog op een andere manier aandacht besteed aan woordenschat? Zo ja, hoe?	<p>Alle lessen.</p> <p>Bij elke les is daar aandacht voor. Daarnaast ook nog woordenschatlessen: dagelijkswoordenschat.nl.</p> <p>Andere moeilijke woorden bespreken.</p> <p>Bij het voorlezen en tijdens WO.</p> <p>De woorden in het boek die leerlingen niet begrijpen worden samen uitgezocht en de etymologie ook.</p> <p>Modellen van moeilijke woorden tijdens het lezen.</p> <p>Lessen via methode Taal actief.</p> <p>Woordmuur paraplu's etc.</p> <p>Als we met projecten werken en er komen woorden aan bod die van belang zijn.</p> <p>Woorden flitsen.</p> <p>Woorden gebruiken in gewone lessen.</p> <p>Spelletjes met de woorden, uitbeelden.</p> <p>Taal methode.</p>

Wat opvalt is dat een van de respondenten aangaf de afstemming op het niveau te missen. Deze respondent stelde het volgende: *“Nu werden woorden gekozen die (toevallig) in het leesboek voorkwamen, in plaats van dat er goed gekeken werd of de woorden goed aansluiten bij de leerlijnen”*. Andere leerkrachten gaven aan een groter aanbod aan woorden, een woordmuur met plaatjes, connecties tussen woorden, grotere woordwebben en woordenschattoetsen na een periode te willen. Ook is er te zien dat leerkrachten aangaven bij andere lessen ook aandacht te besteedden aan woordenschat, zoals bijvoorbeeld bij Wereld Oriëntatie (WO). Een van de respondenten gaf aan: *“Als we met projecten werken en er komen woorden aan bod die van belang zijn”*. Andere leerkrachten gaven aan aparte woordenschatlessen te geven, woorden uit boeken van leerlingen uit te leggen, woorden te modelleren tijdens het lezen, woorden te flitsen of bijvoorbeeld spelletjes te doen met woorden uitbeelden.

Conclusie & Discussie

Resultaten, aanbevelingen en implicaties

Als eerste deel van dit onderzoek is gekeken naar het woordenschaataanbod van Reading Wings binnen het Success for All programma. Vervolgens is dit vergeleken met de aan de hand van literatuur onderzochte voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs. Bij de voorwaarden die horen bij de organisatie van het woordenschatonderwijs is te zien dat woordenschat geïsoleerd aan bod komt en minimaal 1,25 uur aan bod komt per week. Wel is het nog onduidelijk of woordenschat ook als geïntegreerd onderdeel aan bod komt. Uit de antwoorden op de vragenlijst die gebruikt is bij deelvraag 2 blijkt dat dit bij een aantal leerkrachten wel het geval is. Echter is het onduidelijk of dit is ontstaan naar aanleiding van het Success for All programma of niet, hier zou verder onderzoek naar gedaan moeten worden.

De lessen van Reading Wings zijn gebaseerd op boeken passend bij de belevingswereld van de kinderen en er worden activiteiten in gezet waarbij de geleerde woorden moeten worden gebruikt, onder andere door middel van de woordbonnen. Hieruit kan worden geconcludeerd dat er aan de voorwaarde wordt voldaan dat leerlingen een positieve woordleerattitude hebben. Wat volgens Standal en Schaefer (1978) eveneens voor motivatie zal zorgen bij kinderen is het leren over de oorsprong en de verandering van woorden. Of dit aan bod komt binnen het Success for All programma is uit dit onderzoek niet gebleken. Ook hiervoor zal een nieuw onderzoek moeten worden gestart, mogelijk door het inzetten van een nieuwe vragenlijst.

Kijkend naar de voorwaarden van de uitbreiding van de woordenschat kan geconcludeerd worden dat de woordselectie overzichtelijk is weergegeven en dat het duidelijk is wanneer welke woorden worden aangeboden. Ook zijn er leerdoelen die aansluiten bij het leren van nieuwe woorden. Wat ook terug te zien is dat er binnen Reading Wings gewerkt wordt met verschillende soorten doelen. Er zijn doelen die het samenwerken betreffen, maar ook doelen passend bij woordenschat, zoals: *“De leerlingen kunnen vertellen wat ze van de eerste vier woorden weten of waar ze de woorden mee associëren”* (SfA Nederland, 2021). Echter is de woordselectie niet van voldoende niveau wanneer dit wordt vergeleken met de voorwaarden van effectief woordenschat onderwijs. Er is aandacht voor school- en vaktaal en het figuurlijk spreken komt aan bod in de vorm van spreekwoorden en uitdrukkingen. Symbolen, afkortingen, acroniemen, anoniemen en homoniemen worden niet genoemd in de handleiding van de verschillende niveaugroepen. Wel wordt er hier en daar gesproken over synoniemen, deze komen dus wel aan bod binnen Reading Wings. Vanwege het belang van het leren van symbolen, afkortingen, acroniemen, anoniemen, homoniemen en synoniemen (Standal &

Schaefer, 1978) wordt er aanbevolen om het programma op zo'n manier aan te passen dat deze onderdelen geïntegreerd worden binnen de SfA-lessen.

Bij het aanbieden van leerstrategieën zijn er drie van de vijf voorwaarden waar Success for All aan voldoet. Leerlingen leren namelijk een woordenboek raadplegen en leren de betekenis van een woord af te leiden uit de context. Dit is namelijk een ander doel waar de leerlingen aan werken is: *“De leerlingen kunnen bij een moeilijk woord gebruik maken van hun voorkennis of de betekenis afleiden uit de context”* (SfA Nederland, 2021). Bij het verhelderen van woorden leren leerlingen naar delen van een woord te kijken die ze al kennen om hier de betekenis uit af te leiden, dit is woordanalyse. Al deze strategieën worden in verschillende niveaugroepen behandeld. Wat niet terug te vinden is in de verschillende handleiding is het inzetten van kijk- en luisterstrategieën en het aanbieden van nieuwe woorden op verschillende plekken zoals kranten of films. Het wordt aanbevolen om dit te integreren binnen de SfA-lessen.

Als laatste onderdeel van woordenschatonderwijs wordt de didactiek besproken. Er wordt binnen dit onderdeel voldaan aan de voorwaarde dat woorden aangeboden moeten worden door middel van het Viertakt model van Verhallen. Er wordt namelijk bij het leren van nieuwe woorden eerst betrokkenheid gewekt (voorbewerken), daarna betekenis gegeven aan de woorden door modelleren (semantiseren), vervolgens worden de woorden ingeoeffend door de woordmuur en woordbonnen (consolideren) en als laatst wordt er door middel van een toets gecontroleerd of het woordleerproces is geslaagd. Ook wordt er gedifferentieerd door te werken met verschillende werkvormen, denk aan de woordmuur, memo's en woordbonnen. Dat er veel wordt samengewerkt blijkt uit de vele keren dat dit wordt genoemd in de gebruikswijzers en de handleidingen. Samenwerkend leren is een van de componenten die bij Success for All Nederland centraal staat. Door het samenwerkend leren kunnen leerlingen een hoger niveau aan dan wanneer ze alleen zouden werken (Slavin, 1995). Hierdoor leren ze in de zone van naaste ontwikkeling. Er wordt gebruik gemaakt van verbaal materiaal, bijvoorbeeld door middel van modelleren, en van niet-verbaal materiaal, bijvoorbeeld door het gebruiken van de woordmuur. Waar binnen de didactiek niet aan wordt voldaan volgens dit onderzoek is de wisseling tussen woordleersituaties. Het is uit de handleidingen en gebruikswijzers niet duidelijk geworden of woorden in verschillende situaties worden aangeboden. Het is dus niet zeker of er verschil wordt gemaakt tussen incidenteel-indirecte situaties, incidenteel-directe situaties, intentioneel-indirecte situaties en intentioneel-directe situaties. Dit zou verder onderzocht kunnen worden door het aanbod in de lessen onder te verdelen in deze vier situaties. Het wordt belangrijk geacht dat woordenschat in verschillende situaties aangeboden wordt (Langner et al., 2002).

Er is bij dit onderzoek gebruikt gemaakt van een literatuuronderzoek. Hiervoor zijn verschillende wetenschappelijke bronnen geraadpleegd om een zo duidelijk en wetenschappelijk mogelijke onderbouwing te kunnen waarborgen. Het is echter mogelijk dat er bronnen zijn die de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs ontkrachten. Deze zijn niet gevonden tijdens de literatuurstudie. Ook zijn er veel verschillende handleidingen van het programma Reading Wings van SfA geraadpleegd om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van het woordenschataanbod. Het is echter niet te zeggen dat wanneer een voorwaarde niet terug te vinden is in het programma, deze ook daadwerkelijk niet aan bod komt. 19 van de 26 voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs kunnen na dit onderzoek worden afgevinkt, dat is 73%. In het onderzoek werd gevonden dat de meeste voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs aan bod komen binnen het programma Reading Wings van Success for All.

Bij de tweede deelvraag werd geconcludeerd dat leerkrachten de onderdelen *Woorden hardop lezen* en *Gebruik Woordmuur* nooit overslagen. De vraag is nu waarom deze onderdelen nooit zijn overgeslagen. In de gebruikswijzer van Reading Wings is te lezen dat deze onderdelen iedere les aan het begin van de les worden behandeld. De onderdelen kosten weinig tijd en kunnen niet worden overgeslagen door het belang van deze onderdelen. Er worden hier namelijk nieuwe woorden aangeboden (hardop voorgelezen) en verwerkt in de woordmuur. Er is echter niet met zekerheid te zeggen dat dit de redenen zijn dat deze onderdelen nooit worden overgeslagen. Het is niet duidelijk of dit komt door het belang van de onderdelen, dat deze onderdelen ‘makkelijk’ te verwerken zijn in de instructie of dat de onderdelen weinig tijd kosten en daarom nooit worden overgeslagen. Verschillende onderdelen lijken meer overgeslagen te worden dan andere onderdelen. Er zijn ook een aantal onderdelen die door eenzelfde respondent altijd worden overgeslagen. Voor een vervolgonderzoek is het van belang om te weten te komen waarom verschillende onderdelen wel of niet worden overgeslagen en wat de mening van leerkrachten is over de specifieke onderdelen die binnen het woordenschataanbod van Success for All aan bod komen. Om er achter te komen of meerdere leerkrachten hier hetzelfde over denken, zal dit bij een vervolgonderzoek een goede vraag voor in een vragenlijst zijn. Er zal dan door middel van een vraag met een 5-punts likertschaal kunnen worden aangegeven of leerkrachten een onderdeel *heel belangrijk*, *belangrijk*, *neutraal*, *niet erg belangrijk* of *niet belangrijk* achten. Hierbij zal dan een mogelijkheid tot open aanvulling zijn om aan te geven waarom een onderdeel wel of niet belangrijk wordt geacht.

Bij de tijdsbesteding liepen de antwoorden erg uiteen. De meerderheid besteed maximaal een kwartier aan woordenschat binnen een SfA-les. Het is niet te zeggen dat de leerkrachten die bepaalde onderwerpen nooit overslaan, meer tijd besteden aan woordenschat dan leerkrachten die vaak onderdelen van woordenschat overslaan. Een respondent geeft bijvoorbeeld aan maximaal een kwartier aan woordenschat te besteden. Deze leerkracht slaat echter maar één onderdeel *meestal over* en geeft bij drie onderdelen aan dat deze *niet van toepassing* zijn. Ook werd er door een respondent aangegeven dat woordenschat gedurende de hele les aan bod komt. Hoe deze leerkracht met woordenschat omgaat, past binnen de principes van effectief woordenschatonderwijs. Voor een SfA-les staat 60 tot 90 minuten per les. Echter staat niet in het rooster aangegeven hoeveel tijd hiervan bedoeld is voor woordenschat. Woordenschat is de vierde en vijfde les van de week facultatief. Het kan dus zijn dat er tijdens deze lessen helemaal geen aandacht is voor woordenschat bij een aantal leerlingen.

Er werden een aantal dingen aangekaart die leerkrachten misten bij het woordenschataanbod binnen Reading Wings. Ook hierbij zou een vervolgonderzoek voor meer duidelijkheid kunnen zorgen. Er zouden verschillende onderwerpen genoemd kunnen worden die leerkrachten aangaven te missen. Anderen kunnen dan vervolgens aangeven of zij dit onderdeel ook missen binnen het woordenschataanbod of niet.

Wat eveneens uit de vragenlijst is gebleken is dat woordenschat ook op andere manieren aan bod komt binnen het Success for All programma. Uit het literatuuronderzoek is dit niet gebleken. Echter kan door middel van de vragenlijst geconcludeerd worden dat woordenschat bij zeker 13 van de 18 respondenten geïntegreerd is in andere schoolvakken.

Er is bij dit onderzoek geen gebruik gemaakt van een gestandaardiseerde vragenlijst. Dit omdat deze niet beschikbaar was. De vragenlijst die is gebruikt is een aangepaste versie van een eerder gebruikte vragenlijst van Success for All Nederland. De vragenlijst heeft een beschrijvend en verkennend karakter, iets wat goed aansluit bij het doel van het onderzoek. De vragenlijst bestaat uit vragen met diverse antwoordschalen, waardoor de betrouwbaarheid niet kon worden vastgesteld. Ook was de steekproef (18 respondenten) erg klein. Bij volgend onderzoek zou er moeten worden gestreefd naar een grotere steekproef om zo meer betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Conclusie

De hoofdvraag die door middel van dit onderzoek beantwoord wordt is: *“In hoeverre voldoet het woordenschataanbod voor groep 4 tot en met 8 het Success for All programma aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs en hoe denken leerkrachten hierover?”* Hierbij zijn twee deelvragen opgesteld en beantwoord. Allereerst deelvraag 1. *“In hoeverre wordt er binnen het Success for All programma voldaan aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs?”*. Er kan geconcludeerd worden dat het woordenschataanbod binnen het Success for All programma nog een aantal aanpassingen kan doen om alle onderdelen die in tabel 3 worden genoemd meer en beter aan bod te laten komen tijdens de SfA-lessen. Wanneer alle voorwaarden kunnen worden afgevinkt, voldoet het woordenschataanbod 100% aan de voorwaarden van effectief woordenschatonderwijs, dit is nu 73%.

Aan de hand van de antwoorden op de vragenlijst behorende bij deelvraag 2. *“Wat is de mening van leerkrachten over het woordenschataanbod binnen Success for All en de implementatie hiervan?”*, kan er geconcludeerd worden dat de implementatie van woordenschat nogal verschilt. Doordat sommige onderdelen nooit worden overgeslagen, andere onderdelen vaak worden overgeslagen en er ook een respondent is die zelf veel onderdelen altijd overslaat, is er niet met duidelijkheid te zeggen hoe belangrijk de verschillende onderdelen worden geacht. Ook is het niet duidelijk of het al dan niet overslaan van onderdelen komt door de tijd die het in beslag neemt. Eveneens kan er geconcludeerd worden dat de meningen van leerkrachten over het woordenschataanbod erg uiteen lopen. 72,2% van de respondenten heeft aangegeven niets te missen. De overige leerkrachten gaven aan wel verschillende onderdelen te missen binnen het woordenschataanbod. Om uiteindelijk een concrete conclusie te kunnen trekken en de deelvraag te kunnen beantwoorden, zal er verder onderzoek gedaan moeten worden naar de mening over en de implementatie van het woordenschataanbod binnen het programma Reading Wings van Success for All.

Literatuurlijst

Borman, G. D., Slavin, R. E., Cheung, A. C., Chamberlain, A. M., Madden, N. A., & Chambers, B. (2007). Final reading outcomes of the national randomized field trial of Success for All. *American Educational Research Journal*, 44(3), 701-731.

Culyer, R. C. (1978). Guidelines for Skill Development: Vocabulary. *The Reading Teacher*, Vol. 32. Pp. 316-322.

Goorhuis, S.M., Schaerlaekens, A.M. (1994). *Handboek taalontwikkeling, taalpathologie en taai therapie bij Nederlandssprekende kinderen*. Utrecht: De Tijdsstroom.

Helms-Lorenz, M., Jong-Heeringa, J.L. de. (2006). *Ontwikkelingsgericht Woordenschatonderwijs*. University of Groningen.

Jacobs, M., Slot, M. (2000). *Blauwdruk Taalmethode Zorgleerlingen*. Rotterdam: CED Rotterdam. Pedologisch Instituut. Centrum voor Kinderstudie.

Kordes, J., Bolsinova, M., Limpens, G., Stolwijk, R. (2013). *Resultaten PISA-2012. Praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen*. Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling Arnhem.

Langner, J., Mollink, H., Peeneman-van Werven, H., Reppien, M. (2002). *Woordenschat, hoe leer je dat? Het onderdeel woordenschat van de Taaltrampoline nader bekeken*. Afstudeerproject Hogeschool Windesheim Opleiding Logopedie.

Lee, J. W. (1978). Increasing Comprehension through Use of Context Clue Categories. *Journal of Reading*, Vol 22. pp 259-262.

Orobio de Castro, B., Schrooten, I. (2012). *Tot elke prijs echt passend onderwijs*. Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen, Afdelinhg Ontwikkelingspsychologie & Ambelt Academie.

Pachtman, A. B., Riley, J. D. (1978). Teaching the Vocabulary of Mathmatic through Interaction, Exposure and Structure. *Journal of Reading*. Vol 22. pp 240-244.

SfA Nederland (2021). *Gebruikswijzer Wings. Toelichting op de leerkrachthandleiding*. GION Groningen.

Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice* (2nd Ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Slavin, R. E., Madden, N. A. (2012). *Succes for All. Summary of Research on Achievement Outcomes*. Thousand Oaks, CA: Corwin.

Verhallen, M., Verhallen, S. (1994). *Woorden leren, woorden onderwijzen. Handreiking voor leraren in het basis- en voortgezet onderwijs*. Hoevelaken: CPS.

Warner, T. P. (1972). Vocabulary: Make It a Stimulant, Not a Depressant. *Journal of Reading*, Vol 15. pp 590-592

Wilcox, M. J., Gray, S., Reiser, M. (2019). *Preschoolers with Developmental Speech and/or Language Impairment: Efficacy of the Teaching Early Literacy and Language (TELL) Curriculum*. Arizona State University, Tempe, Arizona.

Bijlagen

Bijlage 1 Vragenlijst

Gebruikte vragen uit vragenlijst, algemene vragen

1. Aan welke groep(en) gaf je dit jaar les?
 - a) Groep 1
 - b) Groep 2
 - c) Groep 3
 - d) Groep 4
 - e) Groep 5
 - f) Groep 6
 - g) Groep 7
 - h) Groep 8
 - i) Anders, namelijk...

2. Welke lesdagen stond je voor deze groep? (*aanvinken welke*)
 - a) Maandag
 - b) Dinsdag
 - c) Woensdag
 - d) Donderdag
 - e) Vrijdag

3. In welke (niveau)groep(en) gaf je dit schooljaar SfA-lessen of deed je SfA-leselementen? (*aanvinken welke*)
 - i. Kleutergroep
 - ii. Groep 3 (niveau B3 of M3)
 - iii. Niveaugroep B4
 - iv. Niveaugroep M4
 - v. Niveaugroep B5
 - vi. Niveaugroep M5
 - vii. Niveaugroep B6
 - viii. Niveaugroep M6
 - ix. Niveaugroep B7
 - x. Niveaugroep M7
 - xi. Niveaugroep Plus

4. Heb je naast het lesgeven ook nog andere taken op school?
 - a) Ja
 - b) Nee

Zo ja, welke?

 - i. Taalcoördinator
 - ii. Rekencoördinator
 - iii. IB'er
 - iv. Anders, namelijk..

Q239: ‘Zijn er onderdelen of materialen uit de handleidingen die je hebt overgeslagen? (tabel met aanvink mogelijkheden: nooit overgeslagen - af en toe overgeslagen - meestal overgeslagen - altijd overgeslagen - n.v.t.)’

Woorden van de week

- b. Woorden hardop lezen
- c. Modeling woorden van de week
- d. Gebruik woordmuur
- e. Invullen woordenlijst (B4 t/m E4)
- f. Invullen woordenlijst met betekenisvolle zinnen (M5 t/m E6)
- g. Woorden opzoeken in woordenboek (M6 t/m plus)
- h. Gebruik studiewijzers (M6 t/m plus)
- i. Aanvullen teamwoordenboek (M7 t/m plus)
- j. Woordbonnen/teambonnen
- k. Opdrachten in het teamboekje
- l. Kopieerbladen
- m. Uitleggen aan de groep bij de afronding (tekenen, uitbeelden etc.)
- n. Herhalen woorden van de week voor toets

Q83: ‘Hoeveel tijd werd er besteed aan woordenschat tijdens de SfA-les?’

- a) 5-9 minuten
- b) 10-14 minuten
- c) 15-19 minuten
- d) 20-24 minuten
- e) 25-29 minuten
- f) Anders, namelijk..

Q84 + Q85: ‘Miste je iets in het woordenschataanbod binnen SfA?’

- a. Ja
- b. Nee
Zo ja, wat mis je?

Q86 + Q87: ‘Werd er naast het woordenschataanbod binnen SfA nog op een andere manier aandacht besteed aan woordenschat?’

- a. Ja
- b. Nee
Zo ja, hoe?

Bijlage 2 Weekoverzicht Reading Wings

	Success for All onderdeel	Success for All activiteiten
Les 1	Samenwerken	<ul style="list-style-type: none"> - Bepalen van 'team van de week' - Kiezen van samenwerkvaardigheid - Bespreken van bijbehorend gedrag
	Woordenschat	<ul style="list-style-type: none"> - Lezen woorden van de week - Schrijven van de woorden van de week - Woordmuur: kennis formuleren van de eerste vier woorden door te modelleren - Schatkist, invullen woordbonnen
	Verhelderen, voorspellen, samenvatten of vragen stellen	<ul style="list-style-type: none"> - Bij nieuw boek: introductie en voorspellen - Modellen van de leerkracht - Zelfstandig lezen en memo's plakken - Memo's bespreken met maatje - Antwoorden bespreken met team/groep
Les 2	Woordenschat	<ul style="list-style-type: none"> - Woordmuur: kennis van de volgende vier woorden formuleren - Woordenlijst aanvullen met betekenis(volle zinnen)
	Verhelderen, voorspellen, samenvatten of vragen stellen	<ul style="list-style-type: none"> - Zelfstandig lezen en memo's plakken - Memo's bespreken met maatje - Antwoorden bespreken met team/groep
Les 3	Woordenschat	<ul style="list-style-type: none"> - Woordmuur: kennis van de laatste vier woorden formuleren - Woordenlijst aanvullen met betekenis(volle zinnen)
	Verhelderen, voorspellen, samenvatten of vragen stellen	<ul style="list-style-type: none"> - Zelfstandig lezen en memo's plakken - Memo's bespreken met maatje - Antwoorden bespreken met team/groep
Les 4	Woordenschat (facultatief)	<ul style="list-style-type: none"> - Het herhalen van de woorden
	Toets	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlezen van vragen - Zelfstandig lezen van de tekst - Beantwoorden van de vragen
	Toets nabespreken	<ul style="list-style-type: none"> - Antwoorden bespreken - Uitleggen hoe je aan een antwoord bent gekomen - Verbeteren van het antwoord door te modelleren
	Leesplezier (facultatief)	<ul style="list-style-type: none"> - Logboekje/opdracht huiswerkboekje bespreken - Boekenclub: <ul style="list-style-type: none"> o Eén van het team leest voor uit zelfgekozen boek o De teamleden noteren Tips en Tops o Uitwisselen van Tips en Tops
	Technisch lezen (facultatief)	<ul style="list-style-type: none"> - Ophalen van kennis - Modelleren en voorlezen van de woordrijtjes - Lezen met maatje
	Vanaf M5: Uitleg schrijf-/tekenopdracht	<ul style="list-style-type: none"> - Uitleg van de schrijf-/tekenopdracht
Les 5	Woordenschat (facultatief)	<ul style="list-style-type: none"> - Het herhalen van de woorden
	Schrijf-/tekenopdracht	<ul style="list-style-type: none"> - Zelfstandig maken van de klad-versie - Bespreken met maatje en verbeteren van de klad-versie - Schrijven van de net-versie - Presentatie/uitwisselen met de groep
	Woordenschat	<ul style="list-style-type: none"> - Bespreken woordbonnen - Inleveren woordenlijst
	Punten tellen	<ul style="list-style-type: none"> - Bespreken teamlijsten en vieren van de resultaten

Overzicht 'Sofie en de pinguïns'

Les	1-5	6-10	11-15
Bladzijde	2 t/m 31	33 t/m 70	71 t/m 107
Woorden van de week	inmiddels het plafond ondersteboven de hersenschudding de breuk de paracetamol de strook de spray de kandidaat de ademhaling de tijd rekken de crimineel	de eigenschap de beweging de anti-slip laag het toeval de videotheek de Zuidpool de optocht tegenhouden de hersens het speculaas indrukwekkend de ober	het bedrijf de bank beroven de reclame schilderen de collega de richel wiebelen de composthoop het zendertje het gips de sticker
Begrijpend Lezen	- Bepalen van een thema van een tekst en eigen kennis hierover activeren (voorspellen). - Uitleggen waarom bepaalde sleutelwoorden wel of niet belangrijk zijn voor het verhaal (samenvatten → verhaalkaart).	- Informatie afleiden uit de tekst (vraag & antwoord).	- Voorspellen van volgende informatie n.a.v. aanwijzingen in de tekst (voorspellen).
Facultatief: Technisch lezen op woordniveau	Woordcategorie: samenstellingen met een klinkerreeks	Woordcategorie: ge-woorden gevolgd door een klinker	Woordcategorie: be-woorden gevolgd door een klinker
Toetsopdrachten*	Begrijpend lezen: 3 meerkeuzevragen, 1 open vraag Woordenschat: 4 meerkeuzevragen, 1 open vraag	Begrijpend lezen: 3 meerkeuzevragen, 1 open vraag Woordenschat: 4 meerkeuzevragen, 1 open vraag	Begrijpend lezen: 3 meerkeuzevragen, 1 open vraag Woordenschat: 4 meerkeuzevragen, 1 open vraag
Schrijfp opdrachten**	Refrein liedje schrijven met eindrijm.	Informatiekaartje maken met feiten over pinguïns.	Opzet maken voor een spreekbeurt.

Bijlage 4 Tabel 5

Overzicht resultaten woordenschatonderwijs binnen SfA in frequenties en percentages

		F (%)
<p>Zijn er onderdelen of materialen uit de handleidingen die je hebt overgeslagen? (<i>tabel met aanvink mogelijkheden: nooit overgeslagen - af en toe overgeslagen - meestal overgeslagen - altijd overgeslagen – n.v.t.</i>)</p>		
Woorden hardop lezen	Nooit overgeslagen	18 (100%)
	Af en toe overgeslagen	0
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	0
	Niet van toepassing	0
Modeling woorden van de week	Nooit overgeslagen	13 (72,2%)
	Af en toe overgeslagen	5 (27,8%)
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	0
	Niet van toepassing	0
Gebruik woordmuur	Nooit overgeslagen	18 (100%)
	Af en toe overgeslagen	0
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	0
	Niet van toepassing	0
Invullen woordenlijst (B4 t/m E4)	Nooit overgeslagen	11 (61,1%)
	Af en toe overgeslagen	0
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	1 (5,6%)
	Niet van toepassing	6 (33,3%)
Invullen woordenlijst met betekenisvolle zinnen (M5 t/m E6)	Nooit overgeslagen	5 (27,8%)
	Af en toe overgeslagen	2 (11%)
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	1 (5,6%)
	Niet van toepassing	10 (55,6)

Woorden opzoeken in woordenboek (M6 t/m plus)	Nooit overgeslagen	5 (27,8%)
	Af en toe overgeslagen	2 (11,1%)
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	0
	Niet van toepassing	11 (61,1%)
Gebruik studiewijzers (M6 t/m plus)	Nooit overgeslagen	3 (16,7%)
	Af en toe overgeslagen	3 (16,7%)
	Meestal overgeslagen	2 (11%)
	Altijd overgeslagen	1 (5,6%)
	Niet van toepassing	9 (50%)
Aanvullen teamwoordenboek (M7 t/m plus)	Nooit overgeslagen	2 (11,1%)
	Af en toe overgeslagen	4 (22,2%)
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	1 (5,6%)
	Niet van toepassing	11 (61,1%)
Woordenbonnen/ teambonnen	Nooit overgeslagen	2 (11,1%)
	Af en toe overgeslagen	3 (16,7%)
	Meestal overgeslagen	5 (27,8%)
	Altijd overgeslagen	7 (38,8%)
	Niet van toepassing	1 (5,6%)
Opdrachten in het teamboekje	Nooit overgeslagen	11 (61,1%)
	Af en toe overgeslagen	4 (22,2%)
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	1 (5,6%)
	Niet van toepassing	2 (11,1%)
Kopieerbladen	Nooit overgeslagen	6 (33,3%)
	Af en toe overgeslagen	10 (55,6%)
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	2 (11,1%)
	Niet van toepassing	0

Uitleggen aan de groep bij afronding (tekenen, uitbeelden, etc.)	Nooit overgeslagen	6 (33,3%)
	Af en toe overgeslagen	9 (50%)
	Meestal overgeslagen	1 (5,6%)
	Altijd overgeslagen	0
	Niet van toepassing	2 (11,1%)
Herhalen woorden van de week voor toets	Nooit overgeslagen	15 (83,3%)
	Af en toe overgeslagen	2 (11,1%)
	Meestal overgeslagen	0
	Altijd overgeslagen	0
	Niet van toepassing	1 (5,6%)
Hoeveel tijd werd er besteed aan woordenschat tijdens de SfA-les?	5 – 9 minuten	1 (5,6%)
	10 – 14 minuten	6 (33,3%)
	15 – 19 minuten	3 (16,7%)
	20 – 24 minuten	5 (27,8%)
	25 – 29 minuten	2 (11,1%)
	Anders, namelijk...	1 (5,6%)
Miste je iets in het woorden- schataanbod binnen SfA?	Ja	5 (27,8%)
	Nee	13 (72,2%)
Werd er naast het woorden- schataanbod binnen SfA nog op een andere manier aandacht besteed aan woordenschat?	Ja	14 (77,8%)
	Nee	4 (22,2%)